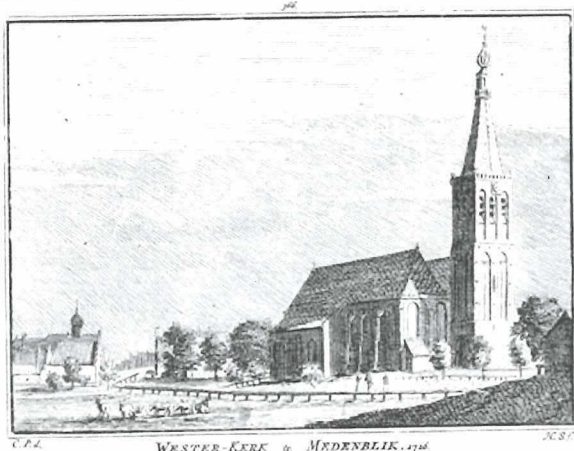

Het orgel van de Bonifaciuskerk te Medemblik

Inleiding

Medemblik heeft vele historische gebouwen. In één ervan is een even historisch muziekinstrument te vinden: het orgel van de Bonifaciuskerk, gebouwd door Pieter Backer. Het orgel is gebouwd in 1671 en wordt nog steeds wekelijks gebruikt voor de kerkdiensten. Ook worden er geregeld orgelconcerten op gegeven. Er zijn diverse plaat- en CD-opnamen mee gemaakt waarvan er één zelfs een Edison, een prestigieuze muziekprijs, won. Het orgel heeft een uniek karakter, waardoor vanuit de hele wereld verzoeken komen om het orgel te mogen bespelen.

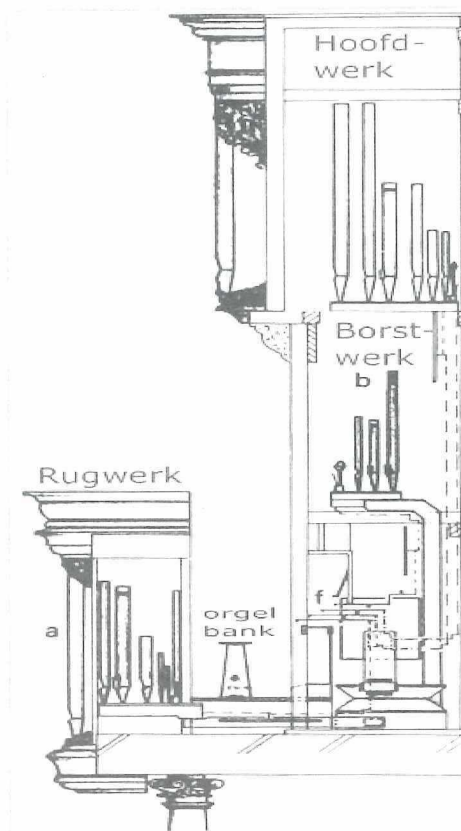

Afb.1: De Bonifaciuskerk, toen Westerkerk geheeten.

Uitleg over de opbouw van het orgel

Het orgel in de Bonifaciuskerk bestaat uit drie kleine "orgels", te weten het hoofdwerk, het borstwerk en het rugwerk. Zie Afb.2. Ze hebben die benaming vanwege de positie ten opzichte van de organist. De organist zit in Medemblik ook werkelijk met zijn rug naar het rugwerk toe. Er zijn ook drie klavieren, in modern taalgebruik "3 keyboards", om de verschillende "orgels" te bespelen.

Een orgel is een blaasinstrument, net als een fluit, een trompet en een cornet. Veel benamingen in het orgel verwijzen dan ook naar deze muziekinstrumenten. Door middel van zogenaamde registerknoppen worden binnen elk orgel de verschillende registers (=klankkleuren) gekozen. Deze registerknoppen bedienen schuiven met gaten erin en zorgen voor het wel of niet afsluiten van de lucht naar een bepaalde rij pijpen. De toonhoogte van het orgelregister wordt altijd aangeduid in voet (vt); bijvoorbeeld een holpijp 8 vt.

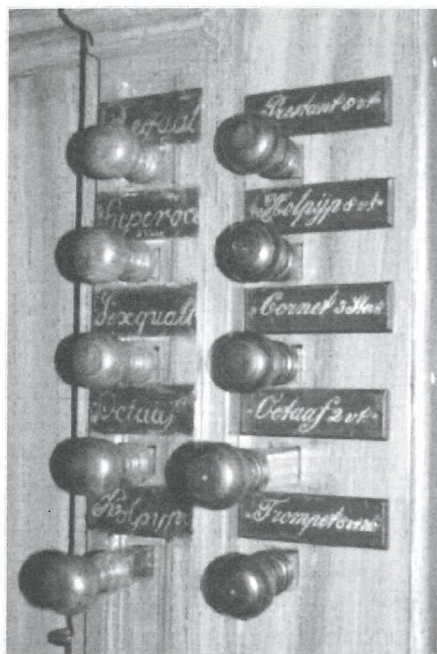

Afb.2: Doorsnede van het orgel.

Afb.3: De drie klavieren, het (voet-)pedaal, de registerknoppen en een stukje van het borstwerk.

Afb.4: De registerknoppen met de aanduidingen van sommige blaas-instrumenten

Deze aanduiding is een maat voor de lengte van de pijp van de laagste noot van een register.

De blaasbalgen (=luchtvoorziening) van het orgel bevinden zich in de toren van de Bonifaciuskerk. Om alle pijpen van het orgel van voldoende lucht te kunnen voorzien waren er tot ca 100 jaar geleden orgeltreders in dienst. Er waren twee man nodig die dit werk staande op de treden uitvoerden. Om tijdens het orgeltrappen niet te vallen zitten er twee leuningen voor de balgen langs, waaraan de orgeltreders zich vast konden houden. Als ze niets te doen hadden doodden zij soms de tijd met het snijden van allerlei figuren en letters in de leuning. In de 20^e eeuw zijn de orgeltreders door een elektromotor vervangen.

De balgen zijn er nog wel en hebben een belangrijke functie als luchtbuffer. Hierdoor wordt voorkomen dat er teveel of te weinig druk op de pijpen komt, waardoor ze vals zouden klinken.

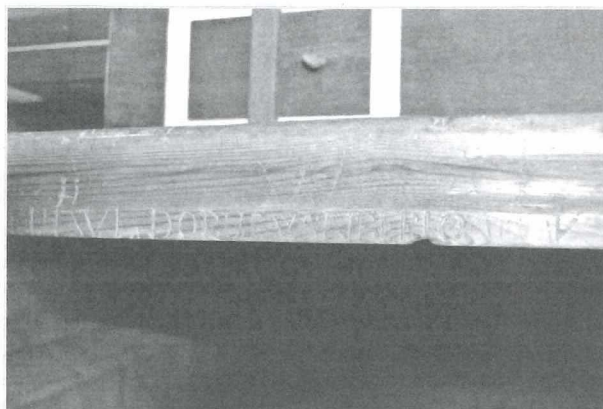
Pieter Backer

De bouwer van het orgel is Pieter Evertsz Backer. In 1654 was hij schoolmeester en voorzanger te Wormer. Uit geschriften blijkt dat hij nog jong was toen hij deze betrekking aannam, maar dat hij voordien óók al schoolmeester en voorzanger te Sint Maarten was! Van november 1657 tot november 1658 was Pieter Backer schoolmeester en voorzanger in Monnickendam. Later verhuisde hij naar Grootebroek.

Ook daar was hij schoolmeester, maar verrichtte hij er als organist ook werkzaamheden aan het orgel.

Afb.5: De balgenkamer.

Afb.6: De leuning van de orgeltreders met daarop hun inscripties.

In 1668 werd Pieter Backer aangesteld als organist te Medemblik:

'In de maent May is Mr. Pieter Backer, organist tot Grootebroek, alhier, in plaats van den overleden organist op een tractement van driehonderd gulden en vrij huijshuijrt ofte vijftich gulden in plaats.'

Hij moet toen vrijwel onmiddellijk een aanvang hebben gemaakt met het ombouwen en vergroten van het orgel.

Pieter Backer wordt ook nog genoemd bij het maken en herstellen van orgels buiten Medemblik. Zo bouwde hij in 1673 een orgel in de kerk van Huisduinen, dat door ene Diewer Pieters was geschonken. Op haar nog bestaande grafzerk staat een orgel afgebeeld.

Tot verbazing van vele orgelkenners bleek kortgeleden dat Pieter Backer ook de bouwer/samensteller is van het beroemde orgel van Oosthuizen, een instrument dat steeds gedateerd was op 1521. Echter uit de inscripties op de pijpen blijkt dat Pieter Backer de hoofdsamensteller van het orgel moet zijn geweest. Wel heeft hij gebruik gemaakt van oudere onderdelen. Verder is bekend dat Pieter Backer in de jaren 1674/75 reparaties uitvoerde aan het orgel van de St. Stevenskerk te Hasselt (O) en in 1676 aan het orgel in de Grote kerk te Hoorn werkte.

In de notulen van de kerkenraad staat opgetekend dat de organist op 9 februari 1676 wegens ziekte het avondmaal aan zich voorbij had laten gaan. Het lijkt erop dat Pieter Backer zijn werk als organist in dat jaar geruime tijd niet kon verrichten, want bij de volgende halfjaarbepaling van zijn salaris ontving hij niet de gebruikelijke 175 gulden maar slechts 130 gulden en 13 stuivers. Pieter Backer overleed in 1678 en werd opgevolgd door Jacob van Neck uit Enkhuizen.

Over de bouw van het orgel

Wat betreft het orgel van Medemblik meldt de kroniek van Opperdoes:

'In selve jaar (1670), den 30 December, is de nieuwe gemaecte orgel bij Mr. Pieter Backer, organist, geformeert, nadat hij geduurende de tijt zijner woninghe alhier continu eerlijcken daeraen hadde gearbeijt, sijnde stijf twee jaaren; opgenomen en voor goedt verclaert door twee a drie andere organiste, daertoe ontboden zijnde. De kas en het andere werck, dependerende aen kistenmakerij, gemaect door Jacob Dirckz. Laechlant de Jonge. Het sneedwerck op en aen de kas, die boven staet is gemaect bij Jan Meegh; het onderste sneedwerck, alsoo Jan Meegh quam te overlijden, met de wapens is gemaect bij Johannes Kinnema tot Alckmaer. Is de orgel voort geverft en vergult bij Adriaan Spangjaert, memorie voocht'.

Er is een aantal rekeningen van de bouw van het orgel bewaard gebleven.

Hieronder de "vertaling" van een rekening, welke voor ontvangst is afgetekend door Pieter Backer.

1669

Voor ordree van Pieter Backer Organist en orgelmaker tot dienste vande ed(ele) heeren burgemeestern en karcke(meesters) der stadt Medemblick aen loot en soldeer

aen orgel loot int geheel 1043 pont het hondert

1669
 Maerten van Lidt
 als Orgel loot int geheel 1043 pont het hondert
 pont het guldens vyft Huygels dat dryblanchetpont 359-6-12
 als soldeer 1/2 pont 55 Huygels dat pont — 4-17-9
 het loote loot gehouden by 19 december zinnig 22-4-4
 Maerten van Lidt bin en loofgiet er
 Dit moet tadel is oijerij ontfangen
 Pieter Backer

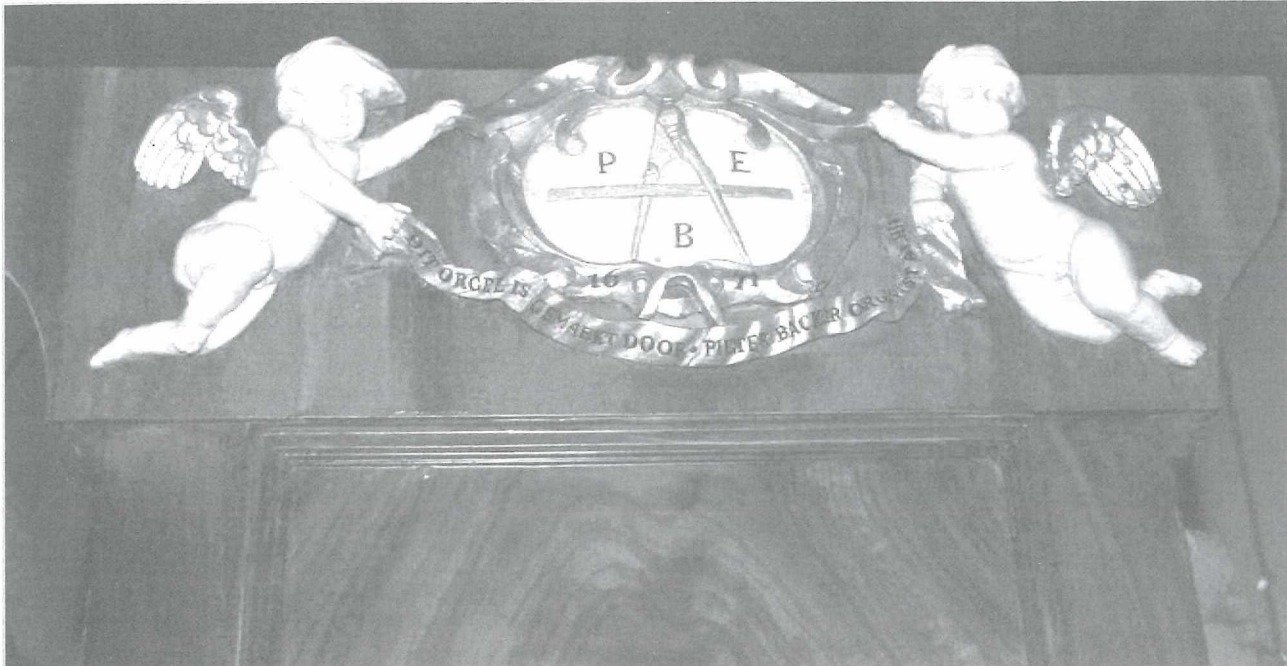
Afb. 7: Rekening van Maerten van Lidt voor o.a. 1043 pond lood.

<i>pont elf gulden vijf stuijvers of drijblanck het pont</i>		117-6-12
<i>aen soldeer 7½ pont 15 stuijvers het pont</i>		4-17-8
<i>het leste loot gesonden den 19 december</i>	<i>zomma</i>	122-4-4

Maerten van Lidt tin en lootgieter

Dit bovenstaende is bij mij ontfangen

Pieter Backer

Afb.8: Cartouche op het rugwerk met de initialen van Pieter Evertsz Backer.

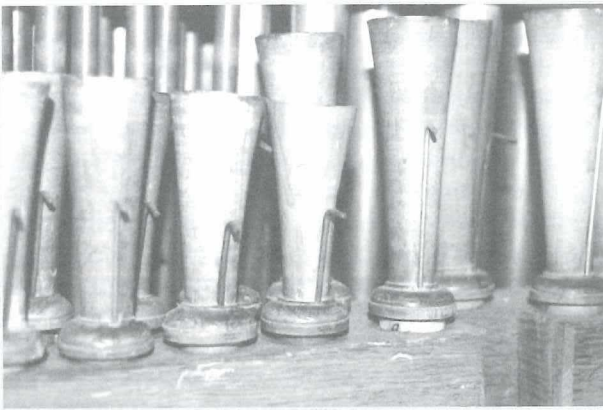
Voor het pijpwerk werd 1043 pond lood verwerkt, voor het solderen van de pijpen werd 7,5 pond soldeer gebruikt. Uit deze hoeveelheden mag men opmaken dat het grootste gedeelte van het metalen pijpwerk door Pieter Backer is vervaardigd. Uit de rekeningen is op te maken dat het orgel bij de bouw reeds een rugpositief (dus het orgel waar de organist met zijn rug naar toe zit) heeft gehad. Verder blijkt dat het orgel deuren had die door middel van een touwwerk konden worden geopend en gesloten. De loden frontpijpen werden met tinfoolie beplakt. Uit Amsterdam werden 10 dozijn stukken tinfoolie betrokken.

De in de kroniek van Opperdoes genoemde Johannes Kinnema was een zeer vermaard houtsnijwerker. Van zijn hand zijn onder andere de lijst van het schilderij "De slag om de Zuiderzee" in het Statenlogement te Hoorn, de preekstoel in de St. Maartenskerk te Bolsward en een herdenkingsbord in de hervormde kerk te Wognum. Ook verrichtte hij houtsnijwerk in de munt van Medemblick.

Aan het orgel heeft Johannes Kinnema waarschijnlijk volgende onderdelen vervaardigd:

- De cartouche met het wapen van Pieter Backer
- Het snijwerk op het rugwerk
- De engelenkop midden onder het hoofdwerk
- Het snijwerk op de (verdwenen) deuren van de orgelkas
- De ornamenten onderaan de beide zijanten van de orgelkas
- Het wapen van Medemblick

Veel houtdraaiwerk voor het orgel werd door Evert Hansen Spanjaert uitgevoerd. Mogelijk heeft hij ook het unieke register "Regaal" van het borstwerk geheel (uit een stuk) uit perenhout gedraaid. Het is het enige register van deze soort in ons land. Men heeft wel eens gemeend dat dit register uit een nog ouder orgel afkomstig zou zijn, maar gezien het vele draaiwerk mag worden aangenomen dat dit register door Pieter Backer is aangebracht.

Afb.9: Deel van het register "Regaal".

Latere aanpassingen

In 1766 werden volgens de Medemblicker organist Goedkoop Smit de blaasbalgen vernieuwd en zou een nieuw register zijn aangebracht. Nog geen 20 jaar later bleek het rugwerk in slechte staat te verkeren. Het pijpwerk brokkelde bij het stemmen af. Orgelmaker Bätz kreeg vervolgens de opdracht om vrij omvangrijke werkzaamheden uit te voeren.

Hiervan wordt gewag gemaakt in de "Boekzaal van de Geleerde Waereld", november 1785, pag. 618: *'Medemblik den 2. October (1785). Aan de vernieuwing van het Orgel, in de groote Kerk, alhier, is door den Wel Eerw. Heer A.C. Swaving, plechtig gedacht, in eene Leerrede over Ps. XXXIII: 1b, 2 Lof betaamt den oprechten Lovet den Heere met de Harpe, psalmzingethem, met luite ende met tiensnaarig instrument.*

Het zelve is door de kundige hand van den Heer Christopher Bätz (Orgel- en Clavesimbaalmaaker te Utrecht) merkelyk verbeterd, en met een geheel nieuw Rugpositief voorzien, bestaande uit de volgende registers: Dit en het vernieuwde Werk door de Heeren Bruinier, Organisten te Enkhuizen, nauwkeurig geexamineert zijnde, heeft volkomen voldaan'.

Bätz maakte een geheel nieuw orgelbalkon op vier stenen kolommen. Op de grafsteen van Nelis Sijbertsen Kuypers, overleden in 1667, staat hierover het volgende:

'Het orgels soet accoort mogt ons als grafnaelt weze. Daaronder ruste wij meer als een eeuw voor deze. Haar nieuwe steuncolom verdreef ons uyt dat sant. De meester van het graf, Jan Ham, boodt ons zijn handt en heeft aan 't kil gebeent dit graf ter woon gegeve. Dit zij te zijner eer op deze steen geschreve A 1784'.

Blijkbaar moest Kuypers uit zijn graf omdat daar een kolom werd geplaatst. Vervolgens werd zijn gebeente bijgezet in het graf van Jan Ham. Bätz had nogal wat tegenvallers tijdens het herstel en de bouw van het rugwerk en vroeg om compensatie. De totale kosten van het werk bedroegen 4.913 gulden 6 stuiver en 12 penningen. Hoogstwaarschijnlijk zijn toen ook de luiken vervangen door de huidige gesneden vleugelstukken.

Bätz gaf het orgel, dat oorspronkelijk grijs/groen met gouden versieringen was, een mahonie-imitatie kleur.

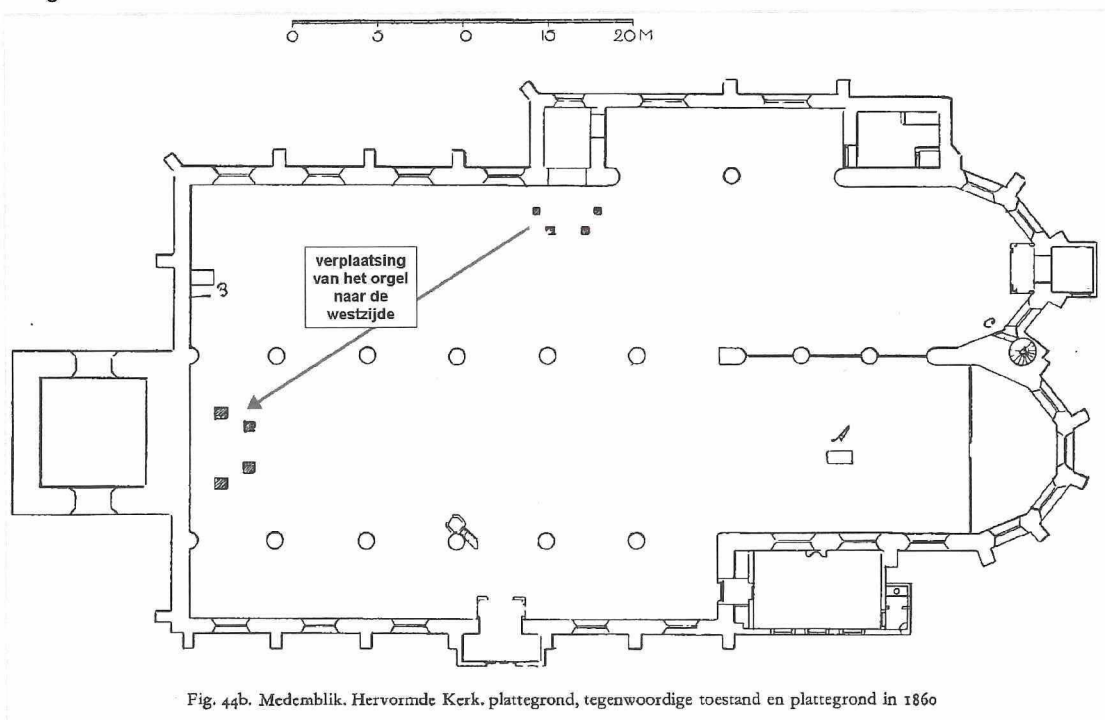

Fig. 44b. Medemblik. Hervormde Kerk, plattegrond, tegenwoordige toestand en plattegrond in 1860

Afb.10: Plattegrond met de plaats van het orgel vóór en ná 1860.

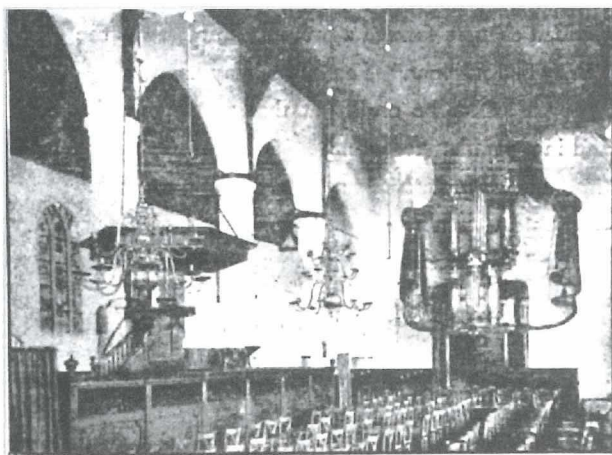
In 1809 had orgelmaker J.W. Gerstenhauer uit Monnickendam het orgel in onderhoud. De kosten bedroegen 250 gulden. Het orgel werd in de 19e eeuw onderhouden door orgelmakers Knipscheer en door Flaes en Brunjes.

Verplaatsing van het orgel

Het orgel stond destijds aan de noordmuur van de kerk, niet ver van het koor. Mogelijk lagen hieraan akoestische overwegingen ten grondslag. Maar ook is bekend dat men in de middeleeuwen een orgel als duivelswerktuig zag. Kerkgangers, die zich in de voorreformatische tijd tot het altaar richtten, zagen het orgel aan hun linker (de sinistere) zijde.

In 1859 werd de Bonifaciuskerk aan de oostzijde circa 20 meter ingekort waardoor het orgel op een zeer ongunstige plaats kwam te staan. Daarom werd aan het gemeentebestuur verzocht de balgen van het orgel in de toren (die niet in eigendom van de kerk maar van de gemeente is) te mogen plaatsen.

Orgelmaker J.H. Overdiek te Medemblik verplaatste het instrument naar de west muur. Ook kreeg hij opdracht voor 300 gulden herstellingen te verrichten.

Afb.11: Interieur omstreeks 1890 met geschilderd gordijn rond het orgel.

Omstreeks 1890 bezocht de Engelse reiziger G. Christopher Davies Medemblik en maakte een foto van het interieur van de Bonifaciuskerk. Op deze foto is te zien, dat rondom het orgel een gordijn is geschilderd. Dit werd vaker gedaan om het orgel er groter en voorname uit te laten zien. In Enkhuisen is een dergelijke schildering nog aanwezig.

Tijdens de kerkrestauratie in 1906 is de muur opnieuw gestukadoord en is de muurschildering niet meer hersteld.

In dit jaar kreeg het orgel de kleur imitatie-eiken. Hiervoor had het de kleur wagen-zwart.

In 1861 leed het orgel schade door blikseminslag. Verschillende pijpen waren gesmolten en de windbladen (mechanische "verdeel inrichting" waar alle pijpen op staan en die er voor zorgt dat de verschillende stemmen/klankkleuren worden in- en uitgeschakeld) gebarsten. Orgelmaker Van Dam uit Leeuwarden kreeg opdracht de schade te herstellen. Deze reparatie kostte 2.000 gulden. In het borstwerk en hoofdwerk werden andere registers aangebracht. Ook werd het klavier van hoofdwerk en rugwerk vergroot als gevolg waarvan ook de orgelkast moest worden vergroot.

Het orgel in de 20^e eeuw

In 1964/65 verrichtte de firma Flentrop uit Zaandam herstelwerkzaamheden aan het orgel. Het gehele werk werd schoongemaakt en beschadigingen werden hersteld. De windlade van het borstwerk werd opnieuw verlijmd. Van deze restauratie is niet veel bronnenmateriaal beschikbaar.

Naast een bestek van 1 pagina is een brief van J. de Greeuw en J. Geusebroek, de toenmalige organisten, bewaard gebleven. In de brief spreken zij hun ongerustheid uit over de mate waarin het orgel gerestaureerd zou worden.

Er heerste namelijk in die tijd onder orgelbouwers de gedachte om nieuwe orgels "neo-barok" te moeten bouwen en oude orgels in die stijl te restaureren. Men liep daardoor gevaar dat het orgel zijn toenmalige karakter zou verliezen. De restauratie is daarna veel terughoudender geweest dan eerder gepland. De samenstelling van het pijpwerk bleef ongewijzigd.

Het pijpwerk werd in een stemming naar Andreas Werckmeister (omstreeks 1700) ingestemd. Uit de lengte van het pijpwerk viel op te maken dat een dergelijke stemming ook door orgelbouwer Bätz in 1784/85 werd gebruikt. Doordat omstreeks die tijd in de kerk een heteluchtverwarming op olie werd aangelegd, is het orgel in zeer korte tijd weer in kwaliteit achteruit gegaan. Delen van het orgel krompen, droogden in of zetten uit.

In de jaren 80 is door organist Rob van der Heijden de Stichting Pieter Backer orgel opgericht, welke ten doel had het orgel in een zo origineel mogelijke staat terug te brengen. Het organiseren van vele concerten en werven van fondsen maakten uiteindelijk deze restauratie mogelijk. Van de restauratie is een zeer uitgebreid bestek aanwezig. De balgen zijn in 1989 gerestaureerd en in de periode 1994-2000 is het orgel door orgelbouwer Flentrop in fasen gerestaureerd. Hierbij zijn de veranderingen die Van Dam in 1861 had uitgevoerd weer teniet gedaan.

De beschrijving van de restauratie valt buiten het bestek van dit artikel, maar er moet beslist vermeld worden dat deze zeer uitgebreid was. Schildersbedrijf Polman uit Hoorn heeft de orgelkas geres- taureerd naar de situatie van 1785: mahonie- imitatie. Een prachtig resultaat.

Bijzonderheden

Er zijn enkele vermeldenswaardige bijzonderheden aan het orgel:

Het orgel lijkt "groot" door de drie klavieren, dus de drie aparte orgels in één instrument. Tóch heeft het orgel géén aparte pedaalregisters, wat bij orgels met meerdere klavieren wel normaal is. Een pedaal is het vierde klavier aan het instrument, voor nog weer meer klankmogelijkheden.

In de Bonifaciuskerk is het pedaal "aangehangen". Dat wil zeggen als een pedaaltoets wordt inge- drukt, ook een toets van één van de handklavieren wordt ingedrukt. Dit is ongetwijfeld gedaan uit kos- tenoverweging.

Aparte pedaalregisters kosten veel geld, want het zijn over het algemeen heel lage tonen die moeten worden voortgebracht en lage tonen vereisen lan- ge, en dus dure, pijpen.

Het lastige hierdoor is, dat handen en voeten el- kaar soms "in de weg zitten" omdat met zowel het pedaal als met de handen dezelfde toon wordt voortgebracht. Dit is een gegeven waar de organist mee moet leren omgaan.

Afb. 12: Geopende deurtjes van het Borstwerk waardoor het pijpwerk zichtbaar wordt.

Van het Borstwerk zijn de onderste en de bovenste pijpen niet aanwezig en heeft het bovenste klavier daardoor ook minder toetsen. Hiervoor zijn twee oorzaken te bedenken: Pieter Backer heeft delen van het oude orgel gebruikt voor de bouw van "zijn" nieuwe orgel of de speelpraktijk was destijds zodanig dat niet meer tonen noodzakelijk waren. Door deze versmalling van het Borstwerk klavier is dit minder makkelijk inzetbaar voor diverse muzieksoorten en -stijlen.

Het pedaal is, zoals gezegd, aangehangen, maar het mist aan de rechterzijde ook nog drie toetsen. Kennelijk had Pieter Backer hier geen behoefte aan, maar voor veel muziek zijn die drie toetsen onontbeerlijk.

Afb. 13: Het bovenste klavier is van het borstwerk. Hieraan is duidelijk te zien dat deze minder toetsen heeft dan de twee onderste klavieren.

Tijdens de restauratie van 1964/65 en ook de laatste restauratie is verzocht om uitbreiding van het pedaal. Maar zelfs zo'n minuscule aanpassing van het orgel was bij Monumentenzorg niet bespreekbaar. Sommige muziek is hierdoor slechts met kunstgrepen uit te voeren.

Als laatste bijzonderheid aan het orgel is de toonhoogte: deze is bijna een halve toon hoger dan normaal. Ook hier is de oorzaak niet terug te vinden. Het zou kunnen zijn, dat men in de 17^e eeuw nog geen norm voor een standaard toonhoogte had, maar het kan ook weer het gevolg van zuinigheid kunnen zijn. Pijpen voor lagere tonen zijn langer en daar is meer materiaal voor nodig.

Het gevolg is dat nauwelijks met andere muziekinstrumenten samengespeeld kan worden. Deze andere instrumenten moeten dan worden aangepast of de muzikant moet zeer bedreven zijn.

Bovengenoemde aparte zaken aan het orgel in de Bonifaciuskerk nemen niet weg dat we al eeuwen in het bezit zijn van een uniek instrument, dat vele musici tot grote prestaties inspireert.

Daar kunt u getuige van zijn tijdens de vele concerten die elk jaar weer rond dit orgel worden georganiseerd.

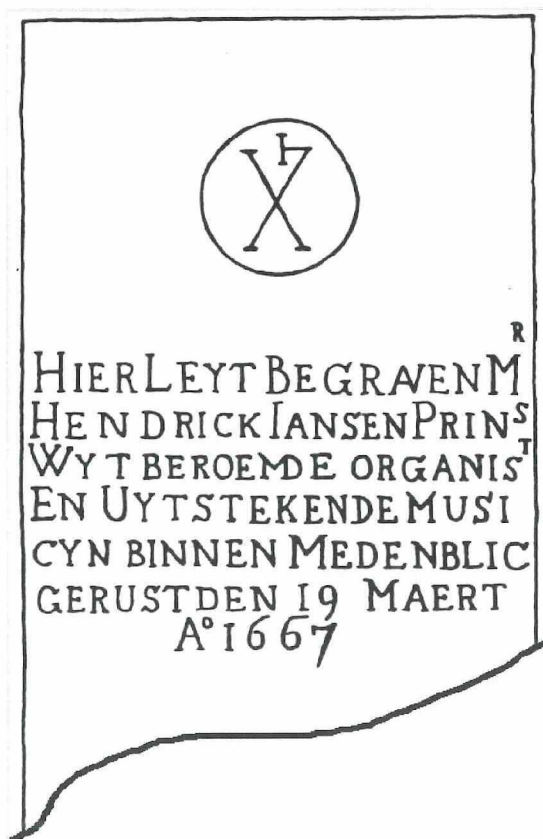
Organisten in de Bonifaciuskerk

Tot 1661 was Heyndrick Jansz Prins organist. Prins is mede bekend vanwege zijn gezangenboekje "Medemblicker Scharrezootje". Op 26 februari 1661 werden hem de sleutels afgenomen en speelde iemand anders in zijn plaats.

Op 22 december 1661 gebeurde iets dergelijks nogmaals: *'is Heyndrick Jansz Prins te eenemaal zyn dienst van het orgelspelen ontseyt, omdat hy het pasquil (=laster-schrift) mede had helpen comen maaken en Aefien in zyn plaats aangenomen om 125 gulden 's jaars'*.

Dit had te maken met het feit dat hij, met de kerkelijke gemeente, tegen de benoeming van een predikant was. Zowel de predikant als de organist waren in die tijd in dienst van de burgerlijke gemeente, dus hij viel z'n broodheer af, waarna hij werd ontslagen ....

Zie ook zijn grafschrift dat, ondanks zijn "escapades", hem een pluim nazendt.

Afb. 14: Graf van organist Hendrik Jansen Prins in de Bonifaciuskerk.

Mei 1668 tot 1678: Pieter Backer

Vanaf 1678 Jacob van Neck uit Enkhuizen

In 1799: Mazereeuw

14 januari 1817: J. Smit

12 november 1844: Geert Goedkoop Smit, zoon van de overleden J. Smit

Januari 1892 Geert Goedkoop Smit overleden

11 maart 1892 Mej. A. van Ammers benoemd

1 oktober 1898 Mej. Van Ammers eervol ontslagen wegens vertrek

1 oktober 1898 de heer J. C. van Leverink benoemd

1 juni 1945 de heer J. C. van Leverink met pensioen en werden Jan Geusebroek Jz. Jr. en Jan de Greeuw tot organisten benoemd.

1 januari 1980 wordt J. Geusebroek eervol ontslagen wegens vertrek en wordt Arnold de Greeuw in zijn plaats benoemd als organist.

Pasen 1985: J. R. van der Heijden mede benoemd als organist in het kader van het "Samen Op Weg" traject van de Hervormde en Gereformeerde kerk.

31-12-1997: J. de Greeuw neemt afscheid als organist.

Afb.15: In 1898 wordt dhr. J.C. van Leverink benoemd tot organist. Zijn kleinzoon J. van Leverink, die in de jaren 70 van de 20^e eeuw fabrikant van spuitbussen was, had een nieuw logo nodig; dat werd het engelenkopje van het orgel in de Bonifaciuskerk.

Tot besluit

Een orgel bouwen is een kunst, maar er zodanig voor zorgen dat het ook na zoveel eeuwen nog bruikbaar is en een zodanige klank heeft, dat er wereldwijde belangstelling voor is, is opmerkelijk te noemen en zeker iets waar we trots op mogen zijn. Ondanks de ontkerkelijking van Nederland is de verwachting dat het orgel in de Bonifaciuskerk te Medemblik nog een lange toekomst voor zich heeft.

Arnold de Greeuw Medemblik, juni 2009

Geraadpleegde bronnen:

C. A. Abbing, *Beknopte geschiedenis der stad Hoorn en verhaal van de stichting, voltooiing en verfraaiing van de Grootte Kerk, tot op den brand, die haar vernielde op den 3den augustus 1838*, Hoorn, 1839.

J. Belonje en R. Kaptein, 'Een kroniek van Medemblik', *Bijdragen en mededeelingen van het Historisch Genootschap 64*, Utrecht, 1943, 45-107.
G. Christopher Davies, *On Dutch Waterways: the cruise of the S.S. Atalanta on the rivers and canals of Holland and the north of Belgium*, Londen, 1886.

Wim Diepenhorst, *De restauratie van het orgel, 2002/2003* (juni 2009, Grote Kerk Oosthuizen).
URL: <http://www.grotekerk-oosthuizen.nl/orgel-restauratie.WD.html>.

C. H. Edskes, J.R. van der Heijden en anderen, *Het Pieter Backer orgel Bonifaciuskerk Medemblik*, Medemblik, 1989.

De Hoeksteen. Tijdschrift voor vaderlandse kerkgeschiedenis no.2, 1991.

E. F. Koldewey, 'De lijst om 'De Slag van Bossu' en enkele nieuwe wapenfeiten van de beeldhouwer Johannes Kinnema', *Het Statenlogement in Hoorn*, Hoorn, 2001.

Rapport betreffende het orgel van de Bonifaciuskerk te Medemblik, van Cor H. Edskes dd 12-10-1992.

Gerard Verloop, *Rondom het orgel van de Grote Kerk te Monnickendam II.*

Westfries Archief, Hoorn:
Hervormde Gemeente Medemblik.
Oud Archief Medemblik 150.

Herkomst afbeeldingen:
Collectie particulieren: 1-15.